

Speech BMA 10 januari 2011

Alleen het gesproken woord geldt

Dames en heren,

Welkom in het nieuwe jaar op de receptie van Bureau Monumenten en Archeologie in ons prachtige Stadsarchief, De Bazel. Een voorbeeld van hergebruik van een fantastisch gebouw. Een gebouw waar velen van u zich al helemaal 'thuis voelen'. Een aantrekkelijk gebouw uit het verleden dat ons vandaag een belangrijke functie in de stad vervult, namelijk kantoor, modeshows enz.

2010 was een zeer bijzonder jaar voor Amsterdam. We bevinden ons hier op werelderfgoed. U allen bekend is deze zomer na jaren van intensieve voorbereiding de grachtengordel in Brasilia benoemd tot werelderfgoed. Een bekroning voor Amsterdam als aantrekkelijke stad.

Terecht vind ik als wethouder van Monumenten, Cultuur en Economische Zaken. Het begin, wat mij betreft, voor een nieuw tijdperk van gebruiken, beheren, bouwen en behouden van de gebouwen waar wij in wonen, werken en leven. De voorwaarde voor een bloeiend en boeiend Amsterdam. Lang zal ze leven zingen wij elkaar toe op verjaardagen en dat geldt ook voor monumenten eigenlijk.

WAARDEN

Voor mij als wethouder monumenten is een plaats op de werelderfgoedlijst namelijk een meer dan eervol predicaat. Het is belangrijk dat de binnenstad van Amsterdam wereldwijd gezien wordt als een baanbrekend concept van universele waarden, een spiegel voor nu. Juist ook omdat door Unesco de dynamiek en de diversiteit van Amsterdam is erkend en daarmee immateriële waarden zoals vrijheid, tolerantie en handelsgeest die een directe relatie hebben met dit erfgoed. Het erfgoed is de spiegel van de stad. Zoals de ogen de spiegel van de ziel zijn. De reflectie van onze identiteit.

U moet zich realiseren hoe bijzonder het is dat Unesco juist ook deze aspecten heeft gezien en gehonoreerd. Het is voor mij een bevestiging dat het mogelijk is het traditionele erfgoed in een dynamisch - een voor mij essentieel – perspectief te zien. We hebben het hier namelijk niet over een parade van gebouwen die we als museumstukken kunnen bewonderen en die een representatie van ons verleden voorstellen. Ons erfgoed is niet slechts een 'historische collectie van unieke objecten'. Het is de plek waar we graag rondlopen en verliefd worden. Bezoeker, werknemer of bewoner zijn.

Zonder de intrinsieke waarde te miskennen, gaat het mij vooral om de betekenis van erfgoed in zijn sociale, ruimtelijke en economische context.

Waarom is de oude tramremise in West zo de moeite waard voor de buurt en misschien wel voor de stad? Of het TROUW gebouw aan de Wibautstraat.

De waarden van erfgoed, dat is wat mij betreft een van de interessantste vraagstukken van deze tijd. Laat ik u uitleggen waarom ik dat denk.

Wat zijn de uitgangspunten?

1. Erfgoed verbindt mensen, erfgoed verbindt de stad

Had Amsterdam dezelfde ontwikkeling meegemaakt als zij niet zo'n unieke historische binnenstad zou hebben? Ik weet zeker van niet. Monumenten zijn in de eerste plaats een reflectie van de sociale waarden die het Amsterdam in de 17^e eeuw maakte en maakt de stad tot een aantrekkelijke, dynamische stad met mogelijkheden voor mensen om idealen na te jagen, te excelleren en zich te ontwikkelen. Dat maakt dat Amsterdam een stad is waar mensen zich thuis voelen en willen wonen en werken. De monumentale grachtengordel is bepalend voor de

Amsterdamse identiteit en een van de pijlers van ons economische succes.

De monumenten en de historie die zij met zich meedragen vormen het cement tussen het verleden en het heden. De straten en gebouwen zijn vormend voor de identiteit van de Amsterdammers. Amsterdam is een stad waar mensen heel graag zijn. De sociale waarden van ons erfgoed en het sociale belang van ons erfgoed, ook voor de volgende generaties, staan voor mij op de eerste plaats. Inrichting en ontwikkeling van onze leefomgeving is bepalend voor wie we waren, zijn en worden. De behoefte van mensen in samenspraak met de historische kennis over de waarden van ons erfgoed moeten leidend zijn voor de inrichting van het Amsterdam van morgen.

2. Erfgoed is van grote economische waarde voor het Amsterdam van vandaag en van morgen

Op de tweede plaats komen voor mij de economische waarden en de aantrekkingskracht van historische structuren op mensen. Waar gaan mensen het liefste wonen? Waar gaan ze het liefste werken? Waar gaan ze graag studeren? Waar trekken ze het liefste naar toe? De recente studie van Coen Teulings van het Centraal Planbureau, 'Stad en land', vind ik in dit verband belangwekkend.

Het feit dat steden weer de trekkers van de economie zijn, wordt, zo blijkt, maar ten dele door bereikbaarheid of beschikbare grond bepaald. Juist de stedelijke voorzieningen blijken bepalend en dan – heel opmerkelijk – de oude monumenten in het bijzonder. Hoe meer monumenten en historische relictten een stad herbergt, hoe groter de aantrekkingskracht op mensen (en hoe hoger de grondwaarde). Een economische en ook sociale factor van jewelste dus.

3. monumenten dragen bij aan een duurzame stad

Lang zal ruimtelijk Amsterdam leven! Het idee is toch dat monumenten er voor altijd staan; de eeuwigheid te tarten als het ware.

Wat leert het verleden ons en wat betekent het voor onze uitgangspunten van ons handelen? Als ik de afgelopen maanden iets geleerd heb dan is het wel dat monumentenzorg met kennis van het verleden vooruitkijken is. Want een monument kan niet alleen cultureel en architectonisch veel karakter hebben. Ze blijken ook nog eens op hoog ambachtelijk niveau gebouwd te zijn.

Ik ben erachter gekomen dat uit menig studie naar duurzaamheid blijkt dat historische gebouwen en structuren

‘van nature’ duurzaam zijn of in ieder geval duurzamer dan wat we recentelijk gebouwd hebben.

Zo hoorde ik laatst over een internationaal onderzoek waaruit de kantoren uit de jaren dertig het zuinigst in energiegebruik en in emissies bleken. In tegenstelling tot de kantoren uit bijvoorbeeld de jaren tachtig.

Onze voorouders wisten dus vaak veel beter hoe je een woning goed moest isoleren, hoe “lichthappers” moesten worden geregeld, hoe je een prettige werkomgeving kon creëren. Vanaf het moment dat fossiele brandstoffen in overvloed beschikbaar kwamen zijn we minder secuur geworden, werden er materialen verspild, golden kortere afschrijvingstermijnen, ging veel kennis en ambacht van het bouwen verloren. Dat wreekt zich nu.

Zo hebben we ooit van talloze gebouwen de duurzame houten kozijnen vervangen door die van een inferieure kwaliteit (bijvoorbeeld het Schip), houten balken door stalen (met alle gevolgen van dien, Felix Meritis), funderingen (Nieuwe Kerk, de Waag) zodat we weer opnieuw moeten ingrijpen.

Het ambacht, die kenniskant moet weer op orde. We moeten gaan voor kwaliteit!

Erfgoed fungeert voor Amsterdam als een spiegel.

Erfgoed verbindt het verleden met het heden en de toekomst.

Monumenten binden ons, de mensen, aan de stad.

Hoe zit dat? De kracht van erfgoed is dat het over waarden gaat. Wat heeft betekenis, wat is de moeite waard? Erfgoed is de spiegel van de stad, de spiegel van wie wij zijn.

Agenda

In de erfgoedvisie, met als werktitel “Erfgoed spiegel van de stad” die ik in samenwerking met de stadsdelen zal maken en zal presenteren aan de gemeenteraad, komen concrete voorstellen zodat we het nieuwe tijdperk van beheren, bouwen en behouden volwaardig in kunnen gaan. Met als doel dat deze stad zo rijk en uniek blijft als ze al eeuwen is.

1. inventariseren van waarden, inzetten op kennis

Het is daarom van het grootste belang dat de waarden van onze stad in kaart worden gebracht. Je moet nu eenmaal weten wat je hebt.

Ik wil daarom de stadsdelen uitdagen om systematisch de cultuurhistorische waarden, zowel boven als onder de grond, te inventariseren. Hiermee bied je een uitgangspunt voor een gesprek

Een op de toekomst gericht gesprek, want wat we straks waarderen, waarderen we nu misschien nog niet of onvoldoende. Dat is belangrijk om je te realiseren.

Monumentenzorg betekent in de eerste plaats vooruitkijken, de kenniskant op orde hebben is daarbij onontbeerlijk

2. inzetten op economie

De volgende stap van het toepassen op Amsterdam kan zijn: de economie laten aansluiten bij (de kennis van) het erfgoed en niet andersom. Ervoor zorgen dat de kwaliteit van gebruik en hergebruik op het niveau is en blijft dat Amsterdam verdiend. Eigenlijk doen we dat al. Neem de Westergasfabriek. Of neem de NDSM-werf. Rond deze kolossale rijksmonumenten bouwen we op dit moment een creatieve economie. Het lijken nu nog uitzonderingen, incidenten. Maar wat mij betreft zijn het de schakelstukken voor een nieuwe agenda. Zo kan ook de architectuur en stedenbouw uit de Wederopbouwperiode uitgangspunt zijn bij het vestigen van een creatieve diensteneconomie in Nieuw-West. Denk aan Vliegbasis de Huygen of Garage Notweg. Dat is wat mensen willen. Wat met Podium Mozaïek in Bos en Lommer kan, zou ook met jonge monumenten in Osdorp kunnen gebeuren. En het Olympisch Stadion wordt de kern van een sportas die loopt van de Havenstraat tot het Wagener stadion.

Of bijvoorbeeld de voormalige Renault Garage (potentieel monument) aan het begin van de Wibautstraat. Nu zitten hier een geweldig restaurant en diverse bedrijven in.

3. erfgoed als leidraad voor ruimtelijke ontwikkeling

Met de economische crisis alom aanwezig, is waardering of herwaardering van het bestaande meer dan ooit een primaire opgave geworden. De stad staat vol met waardevolle gebouwen en buurten die vragen om een tweede, derde, vierde leven en dus om een nieuwe benadering. Monumentenzorg kan vanuit haar kennis van de stad, van bouw- en techniekgeschiedenis, inzichten en inspiratie leveren voor een ontwikkelagenda voor Amsterdam.

Hergebruik, intensief beheer en onderhoud van onze ruimtelijke omgeving, is de beste investering die je kunt doen. Bij monumenten gaat het zoals gezegd niet alleen om de stenen, maar ook om het cement er tussen.

Dit geldt ook voor nieuwe gebieden zoals Geuzenveld/Slotermeer. Wat mij betreft is het van Eesterenmuseum, als laatste restant van het oorspronkelijke concept van Van Eesteren heel belangrijk. Het verwijst naar de roerige en baanbrekende geschiedenis van dit stadsdeel en is

onlosmakelijk verbonden met de bewoners en hun geschiedenis en identiteit.

Voor de gelaagdheid van de stad is het van groot belang dat bij vernieuwing van een wijk niet wordt uitgegumd alsof er geen verleden was.

4. duurzaamheid is specifiek

In het gesprek over de eeuwigheid van ons monumentale bezit moeten we heel precies zijn en niet het erfgoed de dupe laten zijn van generieke toepassing van bouwtechnische maatregelen op alle bouwwerken in de stad. Monumenten verdienen het om daarvan uitgezonderd te worden. Ook hier is een omkering van denken aan de orde.

Belangrijk is, zoals ik al eerder zei, de kennisoverdracht. Hoe regelen we kennisoverdracht aan technici en eigentijdse architecten over bouwwijzen in het verleden die eigenlijk veel beter aansloten bij het Nederlandse klimaat, de schaarste aan bouwmaterialen en eisen van dubbel- of wisselend gebruik dan tegenwoordig? Als de duurzaamheidsagenda gepaard gaat met grootschalige sloop, dan zijn we niet goed bezig. Daarom vind ik het bijvoorbeeld geweldig dat de markthal op het Foodcenter, een rijksmonument, als alles doorgaat, geweldig gerestaureerd en 95% zelfsupporting wordt qua energie gebruik.

5. nieuwe betekenis = nieuw gebruik erfgoed

Dan het laatste punt en daarmee kom ik aan het einde van mijn verhaal.

Als u mij vraagt: waar staan we met monumentenzorg anno 2011, dan zeg ik: we staan stevig en solide. Van een kwantitatieve opgave zijn we naar een kwaliteitsvraagstuk gegaan. In pak m beet dertig jaar tijd is de stad enorm opgeknapt en staat er beter bij dan ooit.

Monumentenzorg gaat op dit moment over waarden, betekenis en identiteit. De verbindende kracht van erfgoed is belangrijker dan ooit, het is onderdeel van onze duurzaamheidsagenda, versterkt door de crisis. We moeten goed kijken naar wat we al hebben.

De restauratieopgave is vooral ook een transformatieopgave geworden, waar het gaat over behoeften en gebruik van een veranderende samenleving. Transformatie klinkt dynamisch maar is ook duurzaam. Een levendige gedachtewisseling over de waarde van het erfgoed.

Deze gedachtewisseling, die moet leiden tot een concrete agenda voor de komende jaren, ga ik graag met U allen aan en zal, in nauwe samenspraak met de stadsdelen, komend voorjaar resulteren in een erfgoedvisie op de komende 5 jaar.

Tenslotte, voordat ik afsluit wil ik mijn dank tot u richten. Bij de viering van de benoeming tot werelderfgoed dankte ik van de zomer vele partijen en organisaties die zich inzetten voor monumentenzorg.

En dat wil ik hier opnieuw doen met de toevoeging van onze Amsterdamse huiseigenaren. De samenwerking tussen de bewoners, eigenaren, organisaties, deskundigen en de overheden door eeuwen heen heeft uiteindelijk geleid tot onze eervolle benoeming. Zonder u is beheer, behoud en onderhoud niet mogelijk. En ook de komende eeuwen zullen we met elkaar Amsterdam behouden voor de eeuwigheid.

Dank u wel en ik proost met u op een zeer voorspoedig 2011!

Gelukkig Nieuwjaar!